Blogi

Geopolitiikka ja maailmantalouden fragmentaation uhka

Kansainvälinen talous | 11.07.2023 | Anni Norring

KIRJOITTAJA

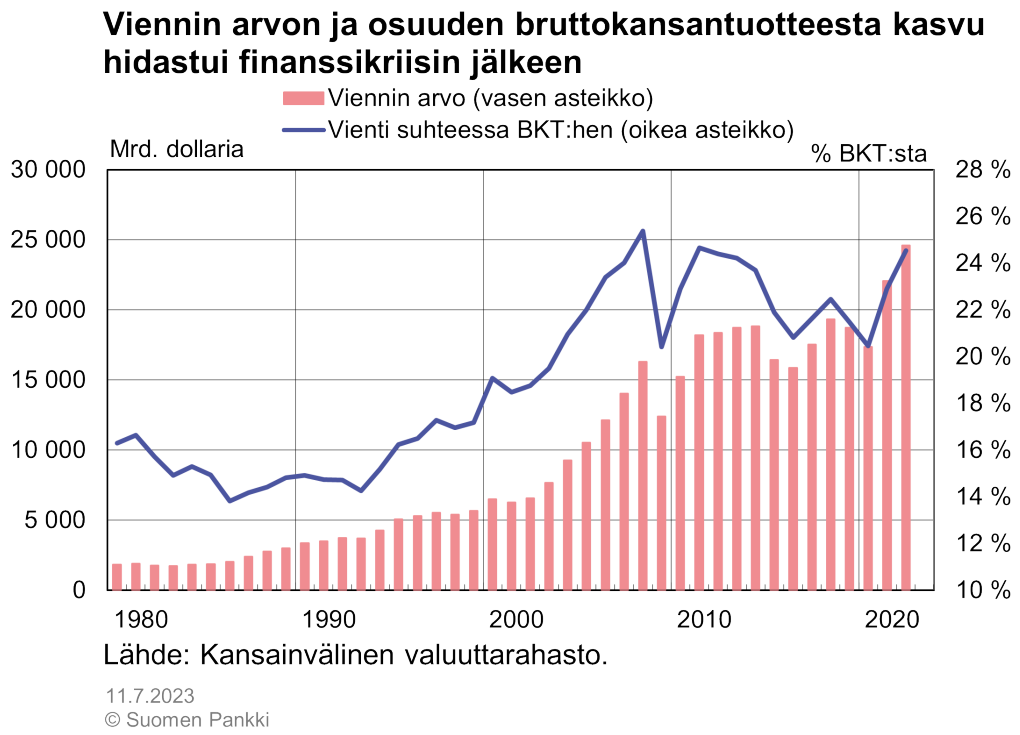


Anni Norring
Vanhempi ekonomisti

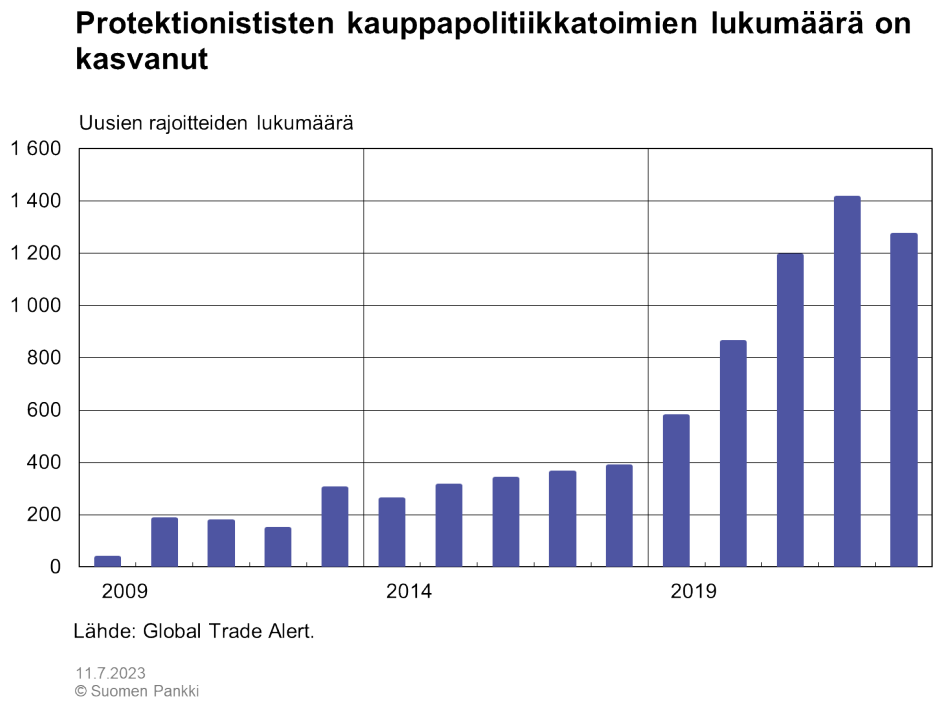
Fragmentaatiolla tarkoitetaan maailmantalouden jakautumista blokkeihin, joiden sisälle taloudet keskittävät kauppayhteyksiään ja pääomavirtojaan.

Jos seuraa kansainvälistä taloutta tai talouspolitiikkaa, ei ole voinut viimeisen vuoden aikana välttyä keskusteluilta, joissa mainitaan maailmantalouden fragmentaatio. Kansainvälisen kaupan kasvu on hidastunut erityisesti 2010-luvulla (kuvio 1) ja protektionististen kauppapolitiikkatoimien määrä on lisääntynyt (kuvio 2). Samalla talouspoliittista epävarmuutta ja geopoliittisia jännitteitä mittaavat indeksit ovat kasvussa (kuvio 3). Nämä kehityskulut ovat kärjistäneet huolia siitä, että globalisaatio olisi ajautumassa peruutusvaihteelle ja maailmantalous kohti fragmentaatiota.

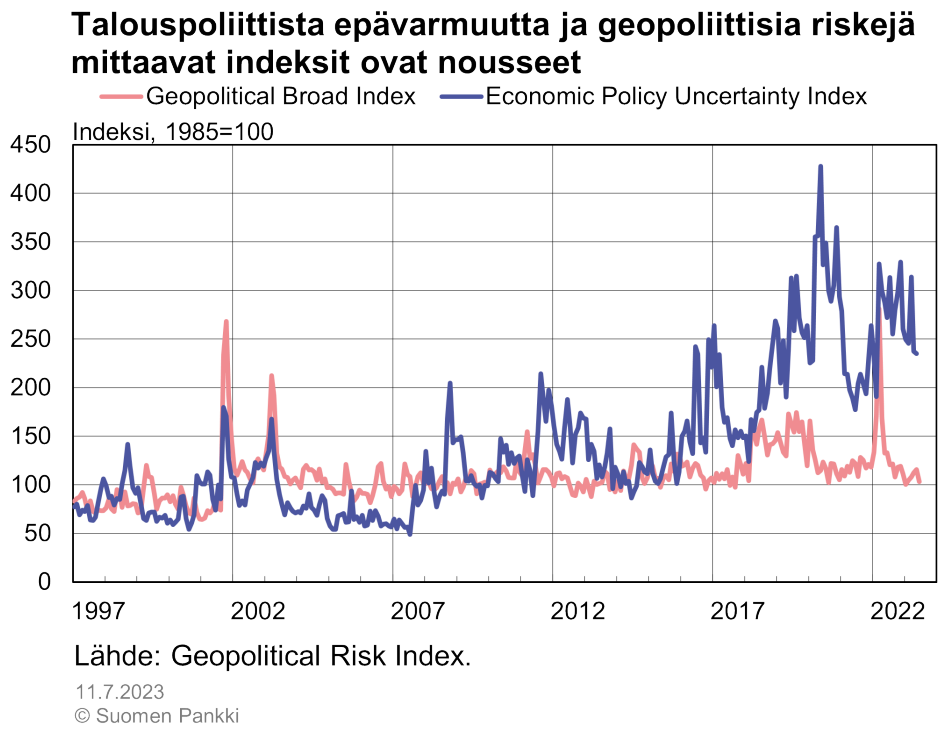
Kuvio 1.



Kuvio 2.



Kuvio 3.



Fragmentaatiosta puhutaan joko todennäköisenä uhkana, toivottavana kehityksenä tai harhakuvana, josta olisi ihan turha keskustella. Mutta mistä oikeastaan puhumme, kun puhumme fragmentaatiosta?

Fragmentaatiolla tarkoitetaan maailmantalouden jakautumista blokkeihin, joiden sisälle taloudet keskittävät kauppayhteyksiään ja pääomavirtojaan. Yhteyksiä blokkien välillä puretaan joko tietoisten politiikkatoimien tai taloudellisten valintojen seurauksena. Blokit voivat olla maantieteellisiä, mutta ne voivat muotoutua myös samankaltaisen sääntely-ympäristön varaan tai poliittisesti samanmielisten maiden joukkona.

Fragmentaation taustalla voi olla useita erilaisia tekijöitä. Esimerkiksi pankkien voi olla järkevää keskittää toimintojaan maihin, joissa on samankaltainen makrovakaussääntely, tai yritysten keskittää tuotantoaan maihin, joissa on yhtenevä ympäristölainsäädäntö. Kuluttajat saattavat ympäristö- tai ihmisoikeussyistä haluta ostaa tuotteita, jotka on tehty lähellä kotimarkkinoita. Myös esimerkiksi ympäristölainsäädäntö, lapsityövoiman käytön kieltävät sopimukset ja rahoitusmarkkinoiden sääntely ovat politiikkatoimia, jotka voivat osaltaan edistää fragmentaatiota.

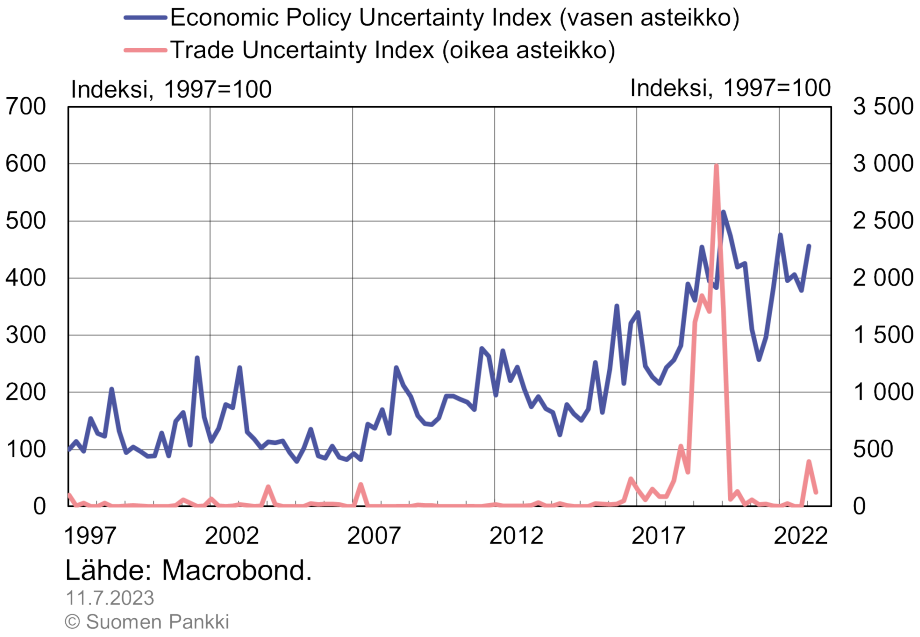
Geotaloudellisella fragmentaatiolla taas tarkoitetaan nimenomaan geopolitiikan ajamaa maailmantalouden blokkiutumista. Tämän kehityksen taustalla ovat kansallisen turvallisuuden,

suvereniteetin ja geopoliittisten kamppailujen tavoitteet sekä strateginen kilpailu eri talouksien välillä. Esimerkkejä geotaloudellisesta fragmentaatiosta ovat mm. Iso-Britannian päätös erota EU:sta, Venäjään jo Krimin valtauksen johdosta kohdistetut ja hyökkäyssodan myötä laajentuneet talouspakotteet sekä USA:n ja Kiinan väliset kauppajännitteet.

Geotaloudellisen fragmentaation juuret ovat geopolitiikassa ja taloudessa sekä niiden välisessä vuorovaikutuksessa. Siirtymä kylmän sodan jälkeisestä yksinapaisesta maailmasta moninapaiseen ei ole sujunut haasteitta. Erityisesti Kiinan nousu taloudelliseksi ja poliittiseksi mahdiksi on ollut Yhdysvalloille vaikea sulattaa. Maiden välisten jännitteiden kiristyminen on esimerkiksi saanut kansainväliseen kauppaan liittyvän epävarmuuden lisääntymään jyrkästi (kuvio 4).

Kuvio 4.

USA:n ja Kiinan välinen kauppasota näkyy kansainvälisen kaupan epävarmuutta mittaavassa indeksissä jyrkkänä kasvuna



Mutta kuinka laajasta ilmiöstä oikeastaan on kyse, ja uhkaako maailmantaloutta tosiaan fragmentoituminen geopoliittisten jännitteiden vuoksi? Fragmentaatiosta ei juurikaan ole onnistuttu saamaan luotettavaa empiiristä todistusaineistoa. Kauppa- ja sijoitusvirroissa on nähty joitain merkkejä muutoksista, mutta on vaikeaa tai jopa mahdotonta todentaa, johtuvatko muutokset geopoliittisesta fragmentaatiosta vai jostain aivan muusta. Esimerkiksi kansainvälisen kaupan kasvun hidastumisesta 2010-luvulta alkaen ison osan selittänee tuotantoketjujen osien siirtyminen Kiinan sisälle, kun maan talous on kehittynyt ja monimutkaisemman tuotannon kapasiteetti on kasvanut.

On kuitenkin kiistatonta, että protektionististen kauppapolitiikkatoimien ja pääomaliikkeiden rajoitusten määrä on kasvussa. Erityisesti on huomionarvoista, että rajoitusten motivaatioksi ilmoitetaan entistä useammin kansallisen turvallisuuden näkökohdat. Yritysten puheet tuotannon tuomisesta lähemmäs kotimarkkinoita (near-shoring) ja politiikkojen toiveet tuotannosta ulkopoliittisesti samanmielisissä maissa (friend-shoring) ovat lisääntyneet. Lienee väistämätöntä, että näillä kehityskuluilla on lopulta myös vaikutusta maailmantalouteen, vaikka reaalitaloudelliset vaikutukset näkynevät viiveellä.

Toki on syytä tiedostaa, että jossain määrin geotaloudellinen fragmentaatio liittyy aitoihin turvallisuushuoliin. Esimerkiksi tilannetta, jossa Eurooppa on riippuvainen yhdestä autoritaarisesta energiantuottajasta, ei pidä päästää toistumaan. On kuitenkin oltava tarkkana, ettei tuotantoketjujen uudelleen järjestelyssä päädytä tilanteeseen, jossa syntyy uusia riippuvuuksia. Resilienssi, eli kyky selvitä kriiseistä, taataan parhaiten monipuolisilla ja hajautetuilla tuotantoketjuilla.

Asiasanat

fragmentaatio, kansainvälinen talous, talouspolitiikka